

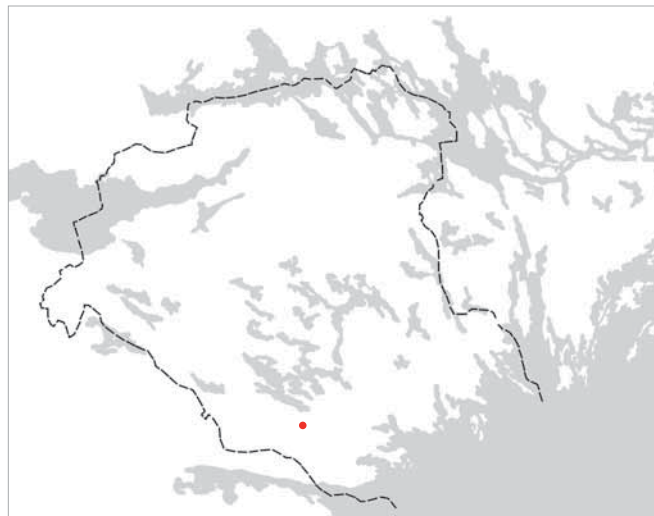
Förundersökning och särskild undersökning

Aktivitetsytor vid Gammelsta

Senmesolitikum och medeltid

RAÄ173, Gammelsta 4:3, Kila socken, Nyköpings kommun,
Södermanlands län.

Mikael Nordin

Förundersökning och särskild undersökning

Aktivitetsytor vid Gammelsta

Senmesolitikum och medeltid

RAÄ173, Gammelsta 4:3, Kila socken, Nyköpings kommun,
Södermanlands län.

Mikael Nordin

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2005:04

© 2005 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Mikael Nordin och Patrik Gustafsson
Omslagsbild: Södermanlands län. Utredningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 97.0350.

Nyköping 2005

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte och metod 5

Syfte

Metod

¹⁴C-analys

Landskap 5

Natur

Kultur

Resultat 7

Områdesbeskrivning

Rutgrävningen

Källan

Hålvägen

Anläggningar

Fyndmaterialet

Avslutande diskussion och tolkning 12

Datering

Anläggningar

Fyndmaterialet

Platsen i landskapet

Sammanfattning 13

Referenser 14

Administrativa uppgifter 14

Bilagor 15

1. ¹⁴C-analys

2. Profiler i urval

3. Anläggningslista

4. Rut- och schakttabeller

5. Planritning

6. Fyndtabeller

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Den dåvarande arkeologiska enheten vid kulturmiljöavdelningen, Södermanlands museum har utfört en förundersökning under perioden 950918-950926 samt en särskild undersökning under perioden 951106-951120 av en då nyupptäckt fornlämning (RAÄ173), Gammelsta 4:3, Kila socken och Nyköpings kommun i Södermanlands län (se figur 1 och 2).

Undersökningarna utfördes med anledning av Vägverkets arbeten med nybyggnation av på- och avfartsväg mellan Europaväg 4 och länsväg 216. Undersökningsområdet utgjordes totalt av en yta om cirka 2250 m² inom Gammelsta 4:3. Endast cirka 660 m² berördes dock av den särskilda undersökningen. Kostnadsansvarig var Vägverket, Region Mälardalen.

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kapitlet 13§ i Lagen (1988:950) om kulturminnen mm. (1st dnr: 220-6692-95).

Fältansvarig var Håkan Hylén. I fältarbetet deltog även Patrik Gustafsson och Lars Norberg samt mättekniker Patrick Anselm. Klassifikation av stenmaterialet har gjorts av Jan Apel och Mikael Nordin var för sig. Ansvarig för rapporten har Mikael Nordin varit.

Tidigare undersökningar

Fornlämningen, i form av en aktivitetstyta från senmesolitikum, påträffades under sensommaren 1995 då Södermanlands museum utförde en särskild utredning i området (Gustafsson, Hylén och Norberg 1995). Vid förundersökningen påträffades också en stolpburen konstruktion från medeltid och en hålväg.

Syfte och metod

Syfte

Syftet med förundersökningen var att fastställa fornlämningens utbredning, karaktär och datering. Syftet var också att sätta in den i ett kulturellt sammanhang och att lyfta fram specifika särdrag.

Syftet med den särskilda undersökningen vara att följa upp resultat från förundersökningen när det gällde artefakter, anläggningar och lokalen som helhet

Metod

25 kvartsmeterrutor och sju schakt av olika storlek med en sammanlagd yta av 415 m² togs upp under förundersökningen. Vid den särskilda undersökningen avtorvades undersökningsytan (ca 500 m²) med maskin varefter 24 meterrutor grävdes. Fyllningen i rutorna vattensållades för att underlätta fyndinsamling. Dessutom undersöktes alla påträffade anläggningar

¹⁴C-analys

En ¹⁴C-analys genomfördes av ett kolprov som tagits i anläggning 8. Provet analyserades vid Beta Analytic Inc i Miami.

Landskap

Natur

Undersökningsområdet låg i närheten av Rogstatorp, cirka fyra kilometer nordost om Ålberga och cirka 350 meter nordväst om Gammelsta gård.

Den omgivande naturmiljön utgörs av skogsmark och undersökningsområdet låg på ett mindre höjdparti vars högsta punkt i dag ligger på cirka 47 meter över havet. Höjdpartiet utgjorde under senmesolitikumtid en ö i den dåvarande innerskärgården (se figur 3).

Höjdryggen består av sandig morän och strax söder om undersökningsområdet rinner en bäck. Området var vid undersökningstillfället beväxt med storvuxen tallskog med enstaka inslag av mindre lövträd.

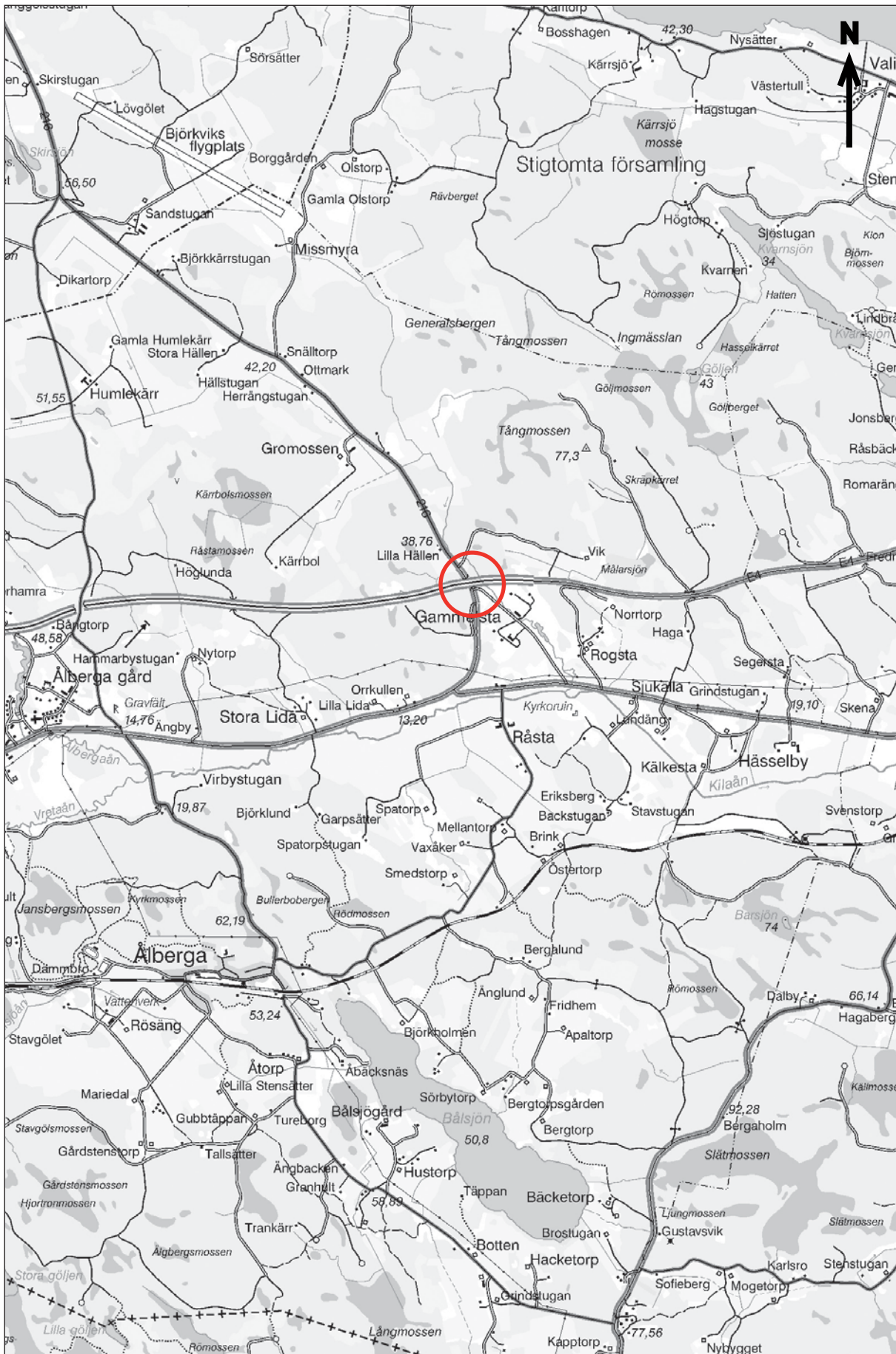
Vid utredningen påträffades också en naturlig friskvattenkälla på platsen som enligt uppgift skall ha varit i bruk under 1900-talet (Gustafsson, Hylén och Norberg, 1995, s. 4).

Väster om källan fanns en tydlig skiljelinje där moränen täcktes av siltig lera (se figur 4).

Kultur

Ett flertal fasta fornlämningar finns inom en fem kilometers radie ifrån undersökningsområdet. Dessa utgörs till största delen av gravfält, likaledes förekommer också en fornborg och en by- eller gårdstomt med mera. Ett antal lösfunna yxor samt ett stort flintavslag finns från gården Rogsta. Dessa fynd skulle möjligen kunna ha ett samband med aktivitetstyten som undersöktes vid Gammelsta. Ett lösfynd av en trindyxa finns också registrerat på gården Gammelsta.

Det finns inte några lämningar i närmiljön som direkt kan sättas i samband med en medeltida horisont på platsen även om det är tydligt att närområdet varit i bruk under järnålder och framgent. Detta vittnar bland annat ortnamnen Gammelsta, Rogsta och Lundäng om. Det äldsta belägget för Gammelsta är förövrigt medeltida (år 1381) och talar om "jon lang j gamarstom" (SOFI a). Den plats där fornlämningen är belägen tillhörde år 1741 byn Rogsta, men är på den karta som upprättades det året, som ett led i ägo- och skogsdelning, utmarkerad som skogsmark. Tyvärr finns heller inte källan inritad, även om detta inte behöver betyda att den inte fanns där. Friskvattenkällan uppvisade tydliga tecken på att ha blivit förbättrad genom att ha stenskotts med en relativt tät stenskoning i botten av källan. Äldsta

Figur 2. Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) 9G SO Katrineholm med undersökningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

belägg för Rogsta är också medeltida, från 1386, och talar om en person ”j Roalztom” (SOFI b).

Resultat

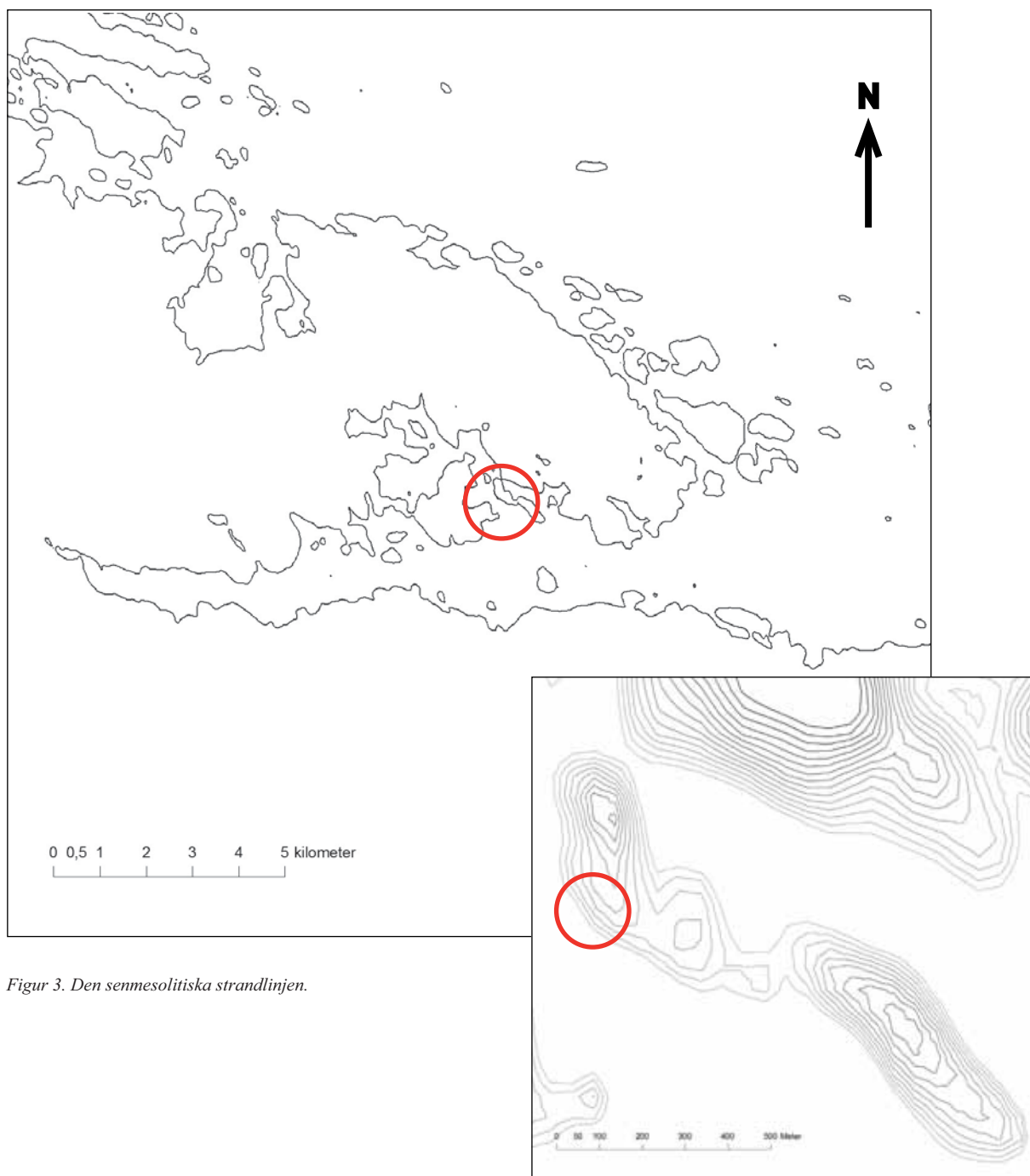
Resultaten från förundersökningen och den särskilda undersökningen redovisas sammanställt här nedan.

Områdesbeskrivning

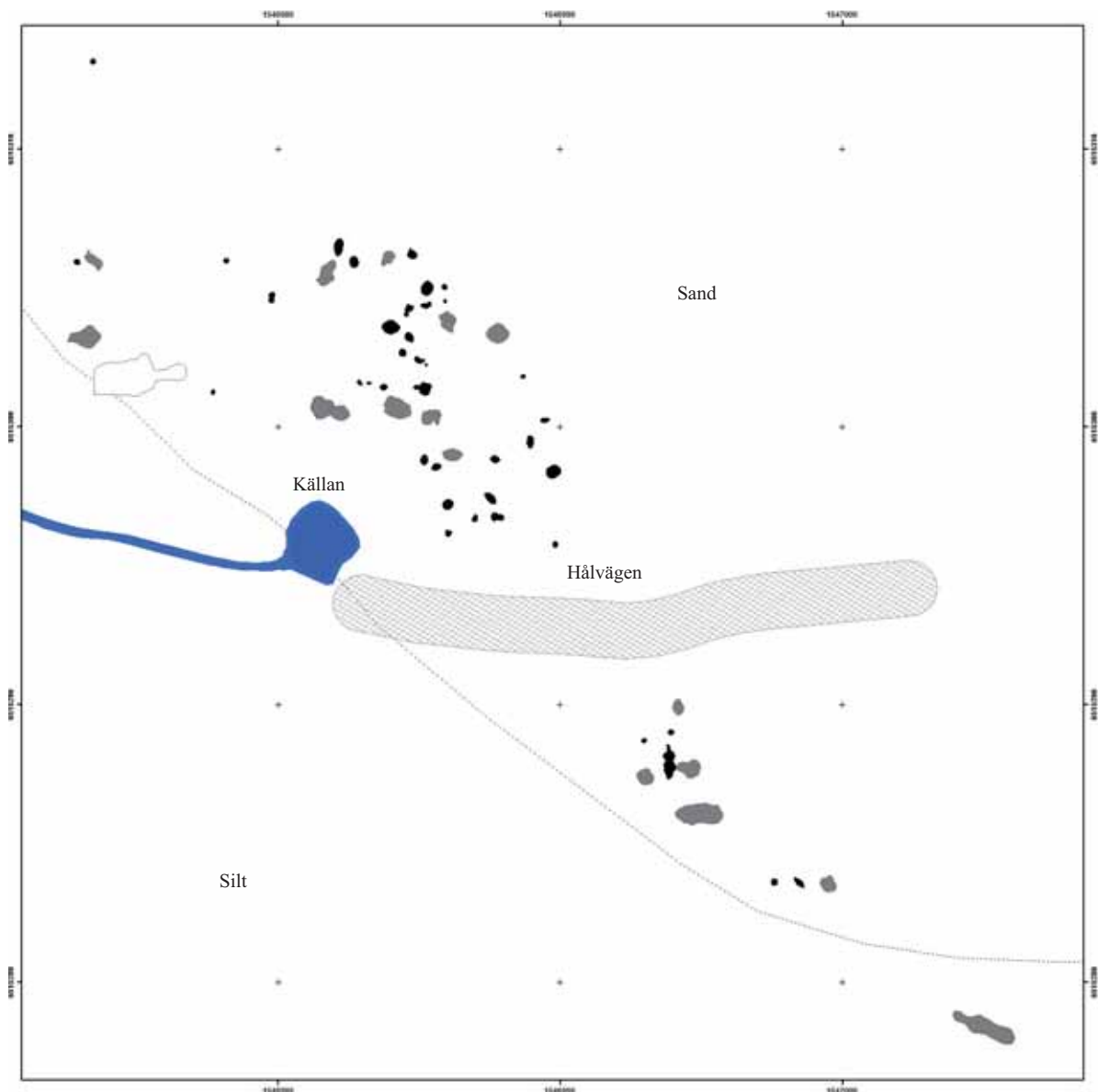
Undersökningsområdet var beläget på en moränhöjd, vilken låg i NV-SÖ riktning. Den undersökta ytan var belägen i sluttningen mot väst och sydväst.

Rutgrävningen

Fynd påträffades endast i ett fåtal av de rutor som grävdes. Fynd framkom i förundersökningens rutor: 2, 3, 5, 15, och 23 samt i den särskilda undersökningens rutor: 1, 2, 7, 8 och 20.

Figur 3. Den senmesolitiska strandlinjen.

Figur 4. Alla anläggningar i Gammelsta (Svart=Grupp 1, Grå=Grupp 2, Vit=Grupp 3).

Källan

En friskvattenkälla upptäcktes på platsen, det är dock oklart när denna lämning uppkommit och de enda fynd som påträffades i anslutning till källan var en trasig kaffekopp (troligen från början av 1900 talet) och en tegelbit (Fynd nr 48 respektive 47).

Källan finns utmärkt på det geologiska kartbladet över Stafsjö från 1875, men är inte utritad på något äldre kartmaterial. Detta behöver dock inte betyda att källan inte funnits på platsen under lång tid.

Ett flertal lager upptäcktes då källan snittades, varav ett tolkades som ett kulturlager. Lagerföljden kan tol-

kas som ett resultat av att källan rensats vid ett flertal tillfällen och om lagren räknas kan närmare tio stycken beläggas (se Bilaga 2).

Hålvägen

Under förundersökningen observerades det att cirka 20 meter hålväg fanns inom undersökningsområdet. Hålvägen leder synbarligen fram till källan och kan därför antas ha samband med denna. Hålvägar antas allmänt uppkomma genom nötning, då människor och djur frekvent nyttjar en kuperad eller sluttande terräng till färdväg, på platser där det samtidigt finns lösa jordar. Den uppkommer alltså genom erosion (Norberg 2004, s.54). Ett flertal horisonter/tramplager upptäck-

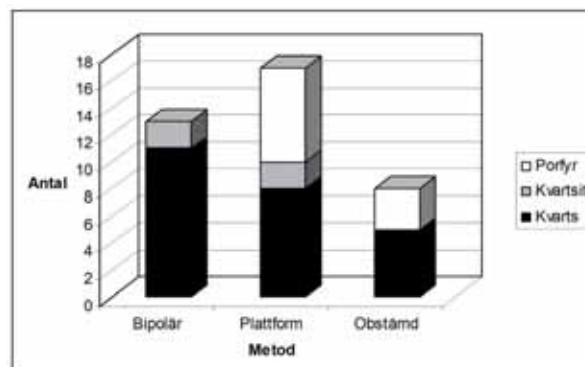

Figur 5. Förundersökningens yxa (Fnr 1) och avslag (Fnr 3).

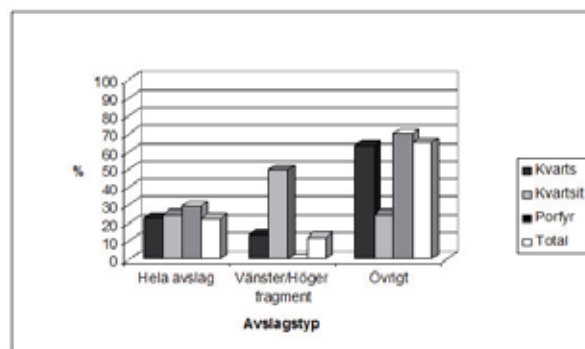
tes då hålvägen snittades (se Bilaga 2), men eftersom inga daterbara fynd påträffades är lämningen svår att datera.

Anläggningar

Förutom källan och hålvägen registrerades 63 anläggningar av olika typer (se Bilaga 3), dessa klassificerades i fält såsom stolphål, nedgrävningar, gropar, diken och härdar. Fältklassificeringen har dock i viss mån fått frångås och en nytolkning på morfologisk grund har gjorts i vissa fall. Detta eftersom det visade sig mycket svårt att säga någonting meningsfullt om konstruktioner eller överhuvudtaget se något mönster med utgångspunkt i de tolkningar som gjorts i fält. Den morfologiska klassificeringen har gjorts genom att tilldela varje anläggning ett värde. Värdet är liktydigt med anläggningens längd, bredd och djup uttryckt i decimeter. Om anläggningen till exempel är 0,2 meter lång, 0,2 meter bred och 0,1 meter djup blir värdet 221. En rangordning har alltså gjorts genom att störst vikt tillskrivs anläggningens största mått (längden utgör hundratalet i värdet) därefter kommer bredden i rangordningen (bredden utgör tiotalet i värdet) eftersom djupet i stor utsträckning är beroende av omständigheterna vid undersökningen, tillskrivs detta mått minst värde (entallet i värdet). Till exempel kan ju avbaning medföra att anläggningens översta skikt grävs bort i större utsträckning än om anläggningen påträffas vid rutgrävning utan föregående avbaning. Anläggningarna har sedan analyserats i ett geografiskt informations system där de olika klasserna har färgats upp olika beroende på det tillskrivna värdet. Tanken är att anläggningar av likartad form också har en likartad funktion, ett antagande som givetvis kan diskuteras. Tre klasser bedömdes vara ett hanterligt antal för analysen, och GIS applikationen

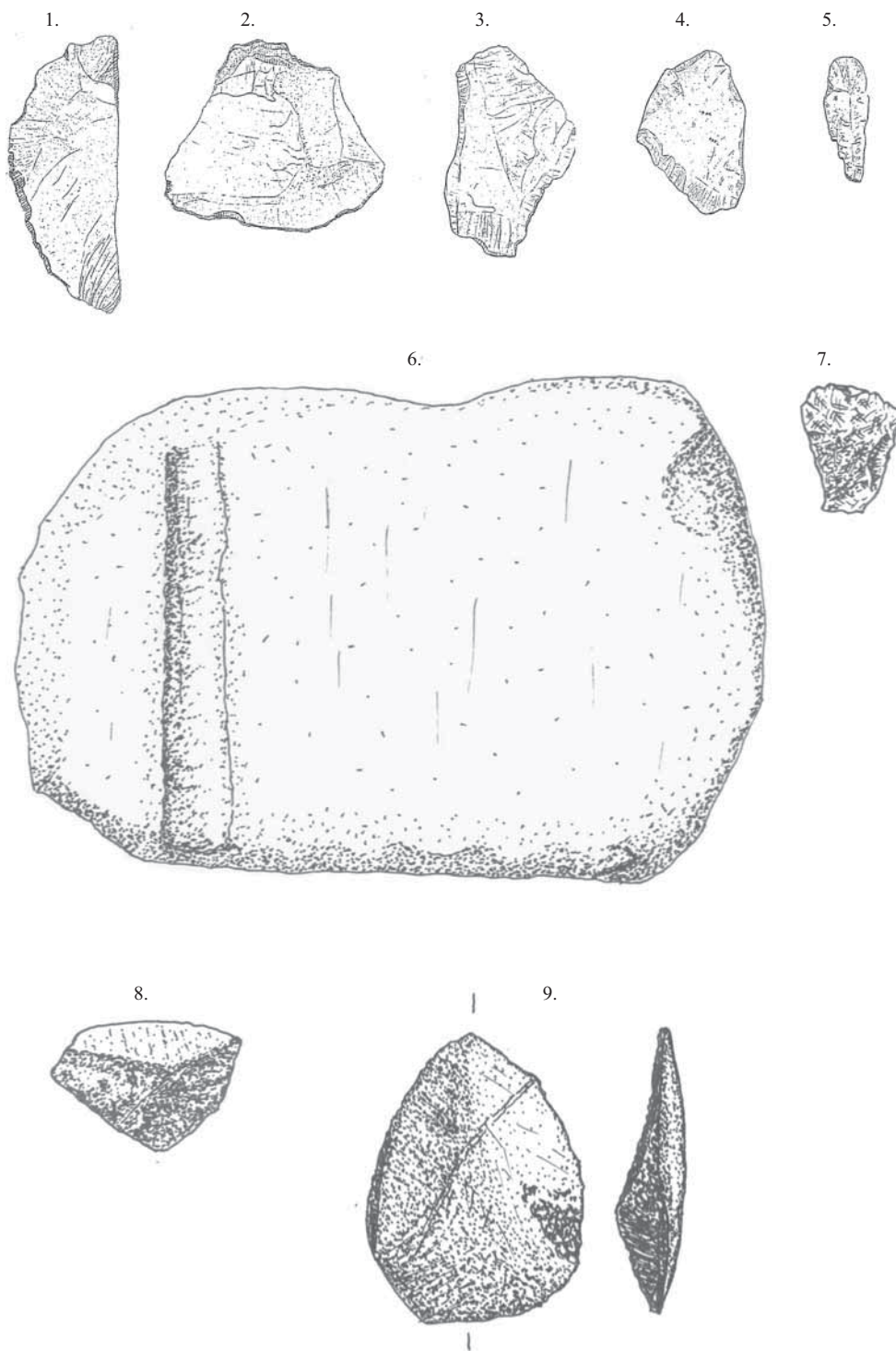

Figur 6. Metodfördelningen bland avslagen

Figur 7. Fördelningen av avslagstyper

(ArcView 9) tilläts därför färga upp anläggningarna i tre klasser uppdelade efter "naturliga brytpunkter" (så kallade *jenks*). Klassningen resulterade i följande grupper: Grupp 1: 110-551, Grupp 2: 640-2471 och slutligen Grupp 3: 31152 (se figur 4). Grupp 1 blev enligt denna indelning den absolut största gruppen där 43 utav 61

Figur 8. Retuscherade eller bruksskadade verktyg. 1= F8 Kniv i kvartsit, 2= F14 Kniv/skrapa i kvartsit, 3= F6 Skrapa i kvarts, 4= F43 Skrapa i kvarts, 5= F12 Borr i kvarts, 6= F42 Pilskaftsglättare i sandsten, 7= F10 Tvärpil i kvarts, 8= F34 Slipstensfragment i sandsten, 9=F33 Ysfragment i bergart. Skala 1:1. Teckning 1-5: Mikael Nordin, Teckning 6-9: Patrik Gustafsson.

anläggningar ingick. 33 (77%) utav dessa hade i fält tolkats som stolphål eller osäkra stolphål (i två fall) och de resterande tio hade tolkats som nedgrävningar av obestämd typ.

Det visade sig att anläggningarna i grupp 1 tydligt var koncentrerade till undersökningsområdet centrala delar. Hela 35 utav de 43 anläggningarna (81 %) återfanns inom ett 50 m² stort område, vilket är att jämföra med motsvarande siffra för övriga anläggningar inom samma område som är sju av 17 (41%). Den totala ytan där grupp 1 anläggningarna påträffades omfattade en yta av 400 m².

När det gäller anläggningarna i grupp 2 kan sägas att 81 % uppvisade spår av kol och att 25 % innehöll skärvsten. En jämförelse med grupp 1 visar att det i 72 % av dessa påträffades spår av kol och att det i ingen utav dessa noterades skärvsten.

I grupp 3 finns endast en anläggning som i fält tolkades som ett dike och den skiljer ut sig genom sin blotta storlek. Anläggningen är 3,1 meter lång, 1,5 meter bred men endast 0,2 meter djup.

En tolkning man skulle göra utifrån denna analys är att de mindre anläggningarna, som ju till stor del finns inom ett väl avgränsat område, faktiskt i stor utsträckning utgörs av stolphål. Det kan naturligtvis ha smugit sig med andra typer av kulturella eller naturliga lämningar i denna kategori. Slutsatsen stöds också av fälttolkningarna. I grupp 2 verkar det som om det i större utsträckning än i grupp 1 finns eldpåverkade anläggningar, något som skulle kunna antyda att härdar och kokgropar finns i denna kategori. Vidare kan olika typer av gropar och nedgrävningar, som är svåra att närmare definiera, förekomma i denna grupp. Anläggningen i kategori 3 är också svår att närma sig. Den är mycket stor till ytan men samtidigt väldigt grund och var i fält svår att avgränsa från den närliggande dumphögen. Anläggningen var också beväxt med två stubbar, något som också bör ha försvårat undersökningen och fälttolkningen av denna lämning.

Fynd av stenålderskaraktär framkom i anläggningarna 36, 43, 47 och 52 (se bilaga 6).

Fyndmaterialet

Fyndmaterialet består nästan uteslutande av slagen sten, men rester av en kaffekopp i porslin, samt en tegelbit hittades också.

Förutom fynden som framkom vid rutgrävning och anläggningsgrävning, framkom även fynd som rensfynd i förundersökningens schakt 3 och 5 (se bilaga 4 och 5).

Nedan presenteras det fyndmaterial som framkom vid den särskilda undersökningen. Vad som tolkades som

en yxa och ett avslag i kvarts (se figur 5), samt ett antal mer osäkra fynd framkom vid förundersökningen. Tyvärr hade de två förstnämnda fynden (yxan och avslaget) vid tidpunkten för rapportskrivningen redan fyndfördelats till SHM och dessa fynd kan därför inte diskuteras närmare i denna text.

Det stenmaterial som framkom vid slutundersökningen består av fem stentyper; kvarts, kvartsit, porfyr, bergart och sandsten. Avslag finns i kvarts, kvartsit och porfyr. Sett till alla dessa tre mineral dominerar plattformsmetoden som slagteknik, men slagtekniken varierar kraftigt utifrån material (se figur 6).

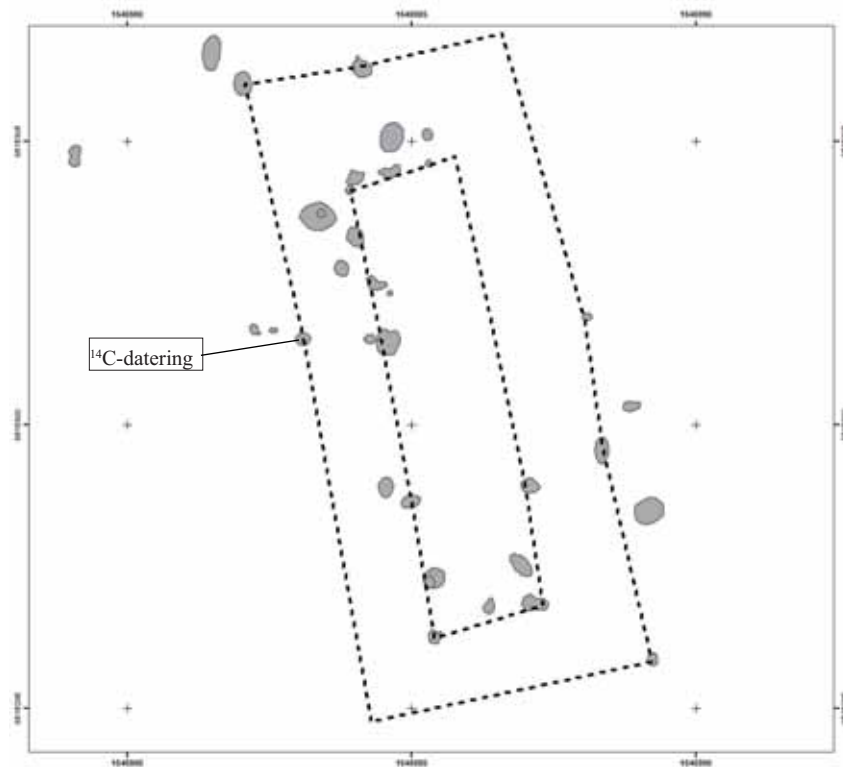
I materialgruppen kvarts är bipolär metod den mest framträdande medan bägge metoderna är lika vanliga när det gäller kvartsiten. Plattformsmetod är allena rådande bland de avslag i porfyr som kunnat metodbestämmas. En tydlig plattformskärna i porfyr har också påträffats på platsen.

Ett intressant fynd som tillvaratagits är en artefakt av sandsten som tolkats som en pilskaftsglättare. Dessutom finns rester av en slipsten och en malstenslöpare. Den förmodade malstenslöparen är skadad såtillvida att den blivit skörbränd.

Ett fragment av en grönstensyxa hittades också. Fragmentet utgörs av en slipad eggdel. Det är tydligt att skadan på yxan uppkommit vid användning.

Det är naturligtvis svårt att uttala sig om vilken funktion ett visst avslag haft utan att utföra slitspårsanalyser eller andra fullödiga tekniska studier av materialet. Det tycks dock som om det påträffats ett mycket litet antal splitter och annat som skulle kunna indikera att någon slagplats finns på platsen. Inga knackstenar har till exempel återfunnits (även om ett fynd tillvaratagits som möjligen skulle kunna tolkas som ett städ). Det verkar i stället som att ett stort antal vänster/höger fragment samt hela avslag finns på platsen (se figur 7) och det är tydligt att alla delar av en kärnreduktion inte finns på platsen. Vid en jämförelse med en experimentserie (Lindgren 1996, s. 41) visar det sig att vänster/höger fragmenten, åtminstone för kvartsiten, är överrepresenterade, medan det är svårare att tolka kvartsen som nästan tycks uppvisa det motsatta förhållandet. Experimentserien är utförd på kvarts och det kan naturligtvis finnas problem med en jämförelse mellan olika material. Det ringa antalet fynd visar dock tydligt att det inte är fråga om någon omfattande produktion av stenredskap på platsen.

Det verkar alltså som om avslagen tillverkats på en annan plats och sedan förts till Gammelsta. Dessutom finns åtminstone fem avslag med tydliga retuscher/bruksskador (se Bild 1-5 på figur 8) och det torde vara ställt utan rimligt tvivel att föremålen utgörs av redskap. Dessa fem avslag fördelar sig mellan två vän-

Figur 9. Förslag till tolkning av anläggningarna i grupp 1.

ster/höger fragment, två hela avslag och ett triangulärt splitter. Om man tänker sig att bipolär sönderdelning av kvarts ger upphov till avslag som direkt kan brukas utan vidare retuschering (jmf Callahan, 1987, s. 30 och 63), är det troligt att avslag av samma frakturtyp också har avsetts att användas på ett liknande sätt som de som har retuscher eller brukspår. De verktyg som har tydligast retuscher är avslagen i kvartsit. Redskapen i kvarts (om man bortser från den eventuella tvärpilen) tycks inte vara retuscherade utan bruksskadade. Detta skulle kunna indikera att kvartsavslag, av lämplig typ, brukats direkt efter avspaltning. Kvartsiten däremot har kanske krävt retuschering för att uppnå tillräcklig funktionalitet.

En stor del av stenmaterialet tycks sålunda utgöras av verktyg och en tolkning som ligger nära tillhands är då i första hand skrapor och knivar för de hela avslagen respektive vänster/högerfragmenten samt borrar för mindre triangulära splitter.

Avslutande diskussion och tolkning

Datering

Den ^{14}C -datering som gjorts daterar ett förmodat stolphål (A8) till medeltiden (760 ± 50 BP Okal, se bilaga 1).

Se nedan under avsnittet om anläggningar för vidare diskussion.

Eftersom ingen ^{14}C -analys gjorts, som kan datera stenåldersaktiviteterna på lokalen, måste dateringen göras utifrån det vi vet om strandlinjeförskjutningen. Det vill säga att om lokalen vid tidpunkten för sin användning varit strandbunden, kan den dateras utifrån jämförelser med andra lokaler och genom kvartärgeologiska resonemang. Det finns två möjligheter för lokalen. Antingen har lokalen inte varit strandbunden och använts under neolitikum, eller så har lokalen varit strandbunden och nyttjats under mesolitikum. Tankegången bygger på att lokalen endast varit ovan vattenytan sedan den senare delen av mesolitikum. Det verkar i ljuset av detta resonemang vara troligt att lokalen varit strandbunden och att den sålunda har en mesolitisk datering, eftersom det inte finns något fyndmaterial som tyder på en datering till neolitikum. Det finns naturligtvis en möjlighet att lokalen ändå är en neolitisk lokal där inget karaktäristiskt neolitisk fyndmaterial deponerats, men resonemanget får ändå anses utgöra den minst sannolika av de två hypoteserna. Den lösfunna trindyxan kan också indikera en mesolitisk datering för lokalen (Lekberg, 2002, s. 33), även om det måste sägas att trindyxor återfinns på lokaler som dateras ända ner i mellan-neolitikum. Sammantaget kan vi alltså med gott samvete föra lokalen till senmesolitikum och ett bra jämförelseobjekt blir då lokalen Myskdalen (RAÄ 427) i Tunabergs socken. Myskdalen ligger 35-37 meter över havet och har ^{14}C -dateringar som placerar

lokalen mellan 4800 och 4300 f. Kr. (Bengtsson, 1997, s.345). Eftersom Gammelsta ligger mellan 39 och 41 meter över havet får lokalen antas var något äldre än Myskdalen, vilket ger vid handen att aktivitetssytan i Gammelsta kan ha användts ungefär runt 5000 f. Kr.

Anläggningar

Utifrån resonemanget ovan tolkas anläggningarna i grupp 1 till stor del som stolphål vilka har ingått i en stolpburen konstruktion som är svår att definiera närmare. Möjligen skulle det kunna röra sig om ett treskeppigt hus. Den ¹⁴C-datering som finns kommer från en av de anläggningar som möjligen skulle kunna ingå i denna konstruktions vägglinje och den påvisar en datering till medeltid. Med anledning av detta föreslås det att majoriteten av anläggningarna i grupp 1 förs till ett medeltida hus/lada eller motsvarande. Byggnaden skulle i så fall hypotetiskt kunna höra till någon av gårdarna Gammelsta eller Rogsta. Eftersom inga fynd påträffats som kan knytas till denna fas föreslås att det kan ha rört sig om en fäbod eller liknade, med kort användningstid, möjligen med anknytning till friskvattenkällan och hålvägen. Inga fynd av stenålderstyp går heller att relatera till denna föreslagna byggnad och inga fynd har påträffats i någon av de stolphål som föreslås ingå i konstruktionen (se figur 9). Vilka av de andra anläggningarna som härrör från medeltiden och vilka som härrör från stenåldern är svårt att fastställa. Tre av de fyra anläggningar som innehöll fynd från stenåldern var från grupp 2, varför man kanske kan anta att de spår i form av anläggningar som finns från stenåldern kanske i högre grad återfinns i grupp 2. Dessa kan tolkas som härdar och liknade. Det verkar inte troligt att någon hydda från senmesolitiskt tid funnits på platsen, något sådant har i varje fall inte kunnat beläggas inom ramen för denna undersökning. Troligen har inte lokalen i Gammelsta utgjort själva boplatsen /lägerplatsen. En sådan kanske ännu står att finna högre upp på den dåtida ön eller på en helt annan plats i den mesolitiska skärgården.

Fyndmaterialet

Eftersom det verkar som om en stor del av stenmaterialet på lokalen tycks ha kommit dit i form av färdiga redskap tolkas platsen som en aktivitetssyta där man till exempel kan ha tillverkat eller skaffat om pilar, sysslat med skinnberedning eller träbearbetning. Exakt vilka aktiviteter som ägt rum är svårt att fastställa utan slit-spårsanalys, men den eventuella pilskaftsglättaren och rester av en slipsten tyder också på att platsen bör tolkas som en tillfälligt utnyttjad aktivitetssyta för hantverk. Även den bruksskadade yxan stödjer denna tolkning.

Platsen i landskapet

Under senmesolitiskt tid har platsen legat på en ö i inner-skärgården och här bör ha funnits tillgång till flera olika typer av djur och växter som kan ha varit lämpliga till föda eftersom det varit nära både till hav och land. Säkerligen har det också funnits god tillgång till råva-

ror för redskap och dylikt, under utredningen noterades till exempel förekomsten av en kvartsåder i området.

Under medeltiden har platsen förmodligen utgjorts av utmark, men möjligen kan förekomsten av en friskvattenkälla ha medverkat till att en fäbod etablerats på platsen. Förekomsten av hålvägen hör sannolikt samman med källan och den eventuella fäboden.

Sammanfattning

Den dåvarande arkeologiska enheten vid kulturmiljöavdelningen på Södermanlands museum har utfört en förundersökning under perioden 950918-950926 samt en särskild undersökning under perioden 951106-951120, efter beslut av länsstyrelsen i Södermanlands län, av en då nyupptäckt fornlämning (RAÄ173), Gammelsta 4:3, Kila socken och Nyköpings kommun i Södermanlands län. Undersökningen utfördes med anledning av Vägverkets beslut om en nybyggnation av på- och avfartsväg mellan Europaväg 4 och länsväg 216. Undersökningsområdet utgjordes totalt av en yta om cirka 2250 m² inom Gammelsta 4:3. Endast cirka 660 m² berördes dock av den särskilda undersökningen. De lämningar som undersöktes bestod i en aktivitetssyta från senmesolitikum samt en stolpburen konstruktion från medeltiden.

Referenser

Bengtsson, Lisbeth. 1997. Myskdalen. I: *Till Gunborg: Arkeologiska samtal*. Stockholm Archaeological Reports, Nr. 33. Stockholms universitet. Stockholm.

Callahan, Errett. 1987. *An Evaluation of the Lithic Technology in Middle Sweden During the Mesolithic and Neolithic*. Aun 8. Societas Archaeologica Upsalensis. Uppsala

Gustafsson, Patrik, Hylén, Håkan, Norberg, Lars. 1995. *Arkeologisk utredning*. RAÅ 173, Gammelsta 4:3, Kila sn, Södermanland. Rapport 1995: 26. Södermanlands museum. Nyköping.

Lindgren, Christina. 1996. Kvarts som källmaterial - exempel från den mesolitiska boplatsen Hagtorp. I: *TOR 1996. Vol 28*. Uppsala.

Norberg, Lars. 2004. Järnålder. I: *Vetenskapligt program, Södermanlands län*. Arkeologiska meddelanden 2004:04. Södermanlands museum. Nyköping.

SOFI a. 2005-03-17 kl 12.00. *Språk och folkminnesinstitutets hemsida*.
http://www.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/s2dx001/p312222b/p1/0000096a.pdf

SOFI b. 2005-03-17 kl 12.00. *Språk och folkminnesinstitutets hemsida*.
http://www.sofi.se/SOFIU/topo1951/_cdweb/s2dx001/p312222b/p1/0000059a.pdf

Kartor

Det geologiska kartbladet över Stafsjö efter geologisk undersökning av M. Stolpe. Serie Aa nr. 57. Tryckt på Generalstabens litografiska anstalt 1875.

Geografiska Sverigedata (GSD). Gröna kartan, Södermanlands län. Kartförlaget, Gävle. 1996.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2005:04
Sörmlands museums dnr (förundersökning): 95189
Södermanlands museums dnr (särskild undersökning): 95207
Länsstyrelsens dnr: 220-6692-95
Tid för förundersökning: 19950918-19950926
Tid för särskild undersökning: 19951106-19951120
Personal: Arkeologer; Håkan Hylén, Patrik Gustafsson, Lars Norberg och arkitekt Patrick Anselm.
Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige

Gromossen 9G3j. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10 000.

x6515275 y1546965 (SV)

Koordinatsystem: Rikets

Höjdsystem: Rikets

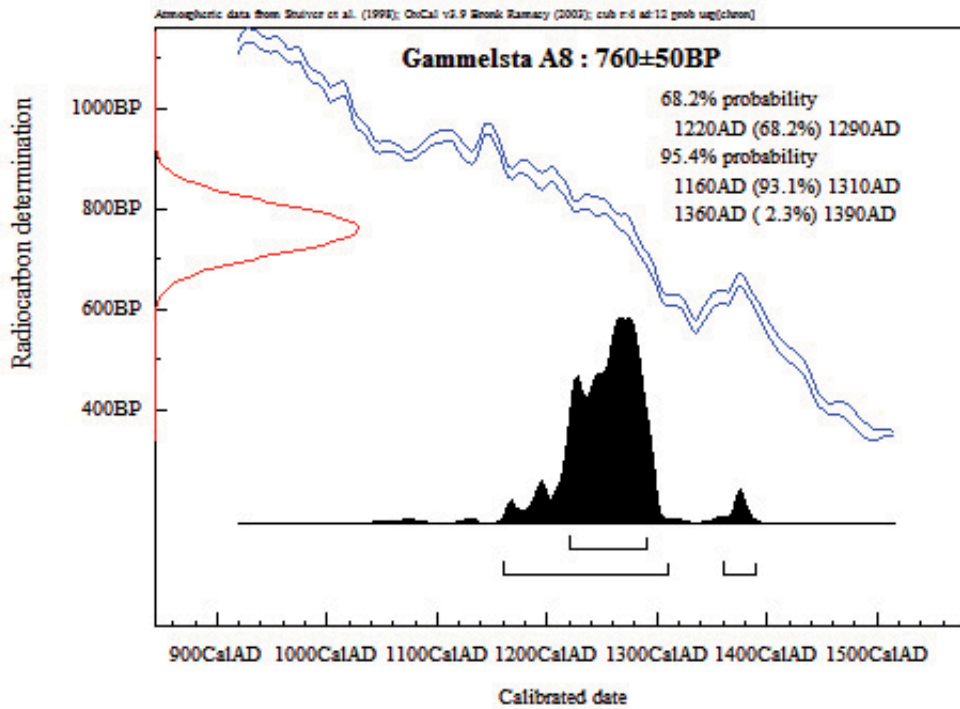
Förundersökningsområde: Avbanat 415 m², Rutgrävt 6 m².

Den särskilda undersökningens område: Avbanat 660 m², Rutgrävt 24 m².

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Förundersökningens fynd med nr: 1 och 3 förvaras vid SHM och förundersökningens fynd med nr: 4,6,8,11-12 samt den särskilda undersökningens fynd med nr 1-48 förvaras vid Sörmlands museum i väntan på fyndfördelning. Övriga fynd utgår.

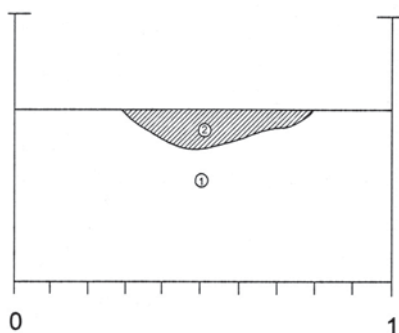
Bilagor

1. ¹⁴C-analys

Laboratorium	Prov nr	Kontext	Möh	Beskrivning av provet	Okal BP	Kal e.kr.
Beta Analytic Inc	Beta-86894	A 8 (Stolphål)	40,44	Kolprov	760±50	1σ=1220-1290
		X=6515301,12				2σ=1160-1310
		Y=1546984,31				

2. Profiler i urval

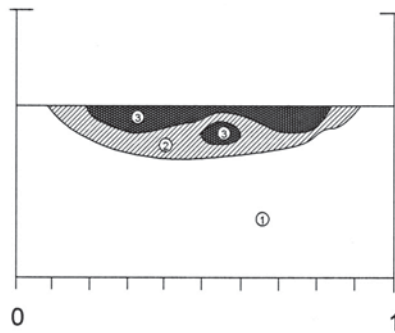

A5. Profil mot sydväst

Lagerbeskrivning:

1= Rödaktig sand

2= Sand med kol och sot

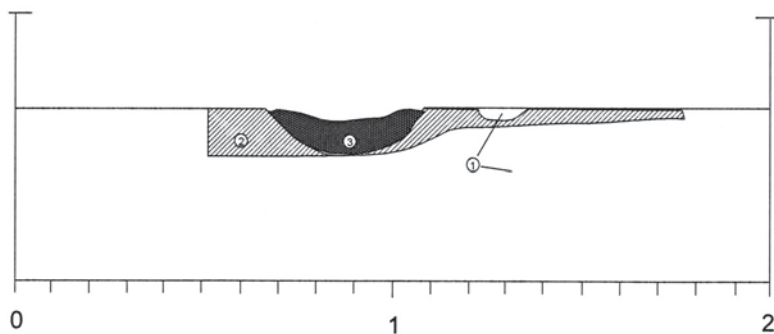
A14. Profil mot nordost

Lagerbeskrivning:

1= Gul sand

2= Röd sand

3= Sand med sot

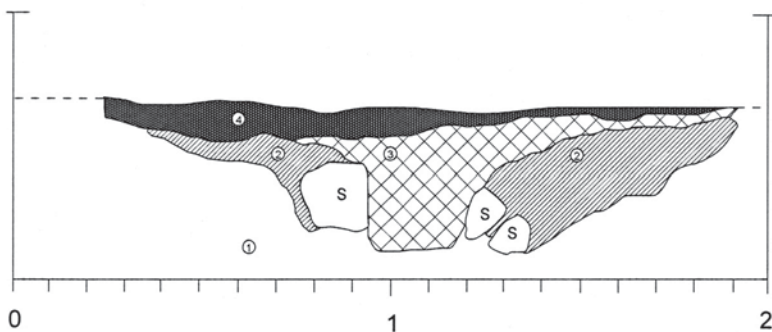
A15. Profil mot öster

Lagerbeskrivning:

1= Rödaktig sand

2= Sand med sot

3= Mörkare sand med sot

A23. Profil mot norr

Lagerbeskrivning:

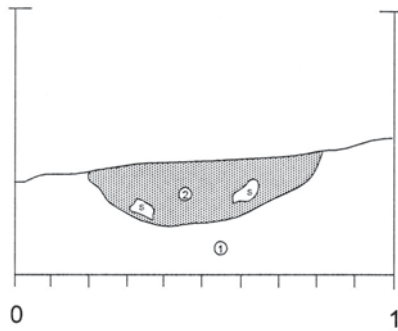
1= Ljus, gul sand med inslag av morän

2= Grå sand med inslag av gul sand

3= Grå sand med fläckvisa inslag av lera

4= Mörk sand med sot och kol

Skala 1:20 för samtliga ritningar på detta uppslag.

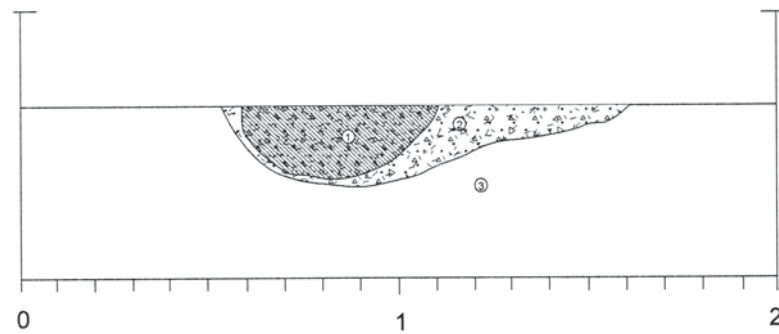

A36. Profil mot norr.

Lagerbeskrivning:

1=Röd gul sand

2= Mörk sand med mycket sot och kol

A42 Profil mot nordost.

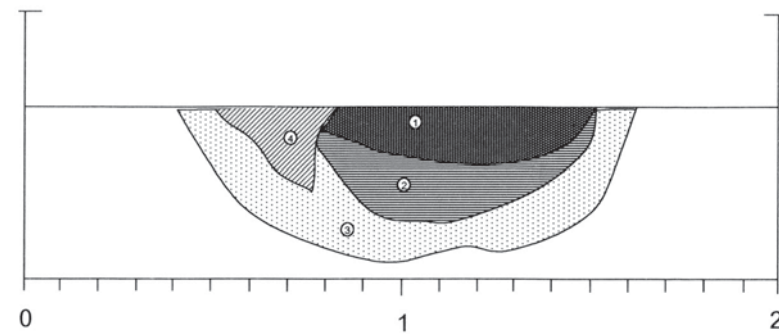
Lagerbeskrivning:

1=Mörk sand med mycket skörbränd sten (ca 0,004-0,12 m ø).

Lagret tolkat som kokgrop.

2= Mörkt rödfärgad sand med mycke skörbränd sten (ca 0,004-0,12 m ø). Lagret tolkat som utrensningssyta.

3= Ljusgul sand utan sten

A47 och 62 Profil mot nordnordost.

Lagerbeskrivning:

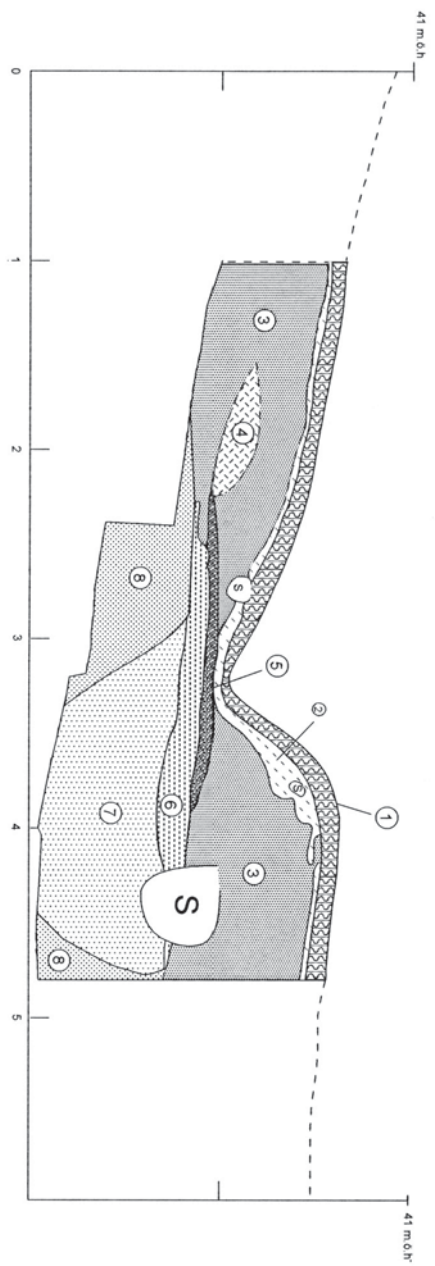
1=Kraftig mörkfärgning av sot och kol

2= Sotig moig sand med inslag av kol

3= Sand

4= Sotig moig sand med kol

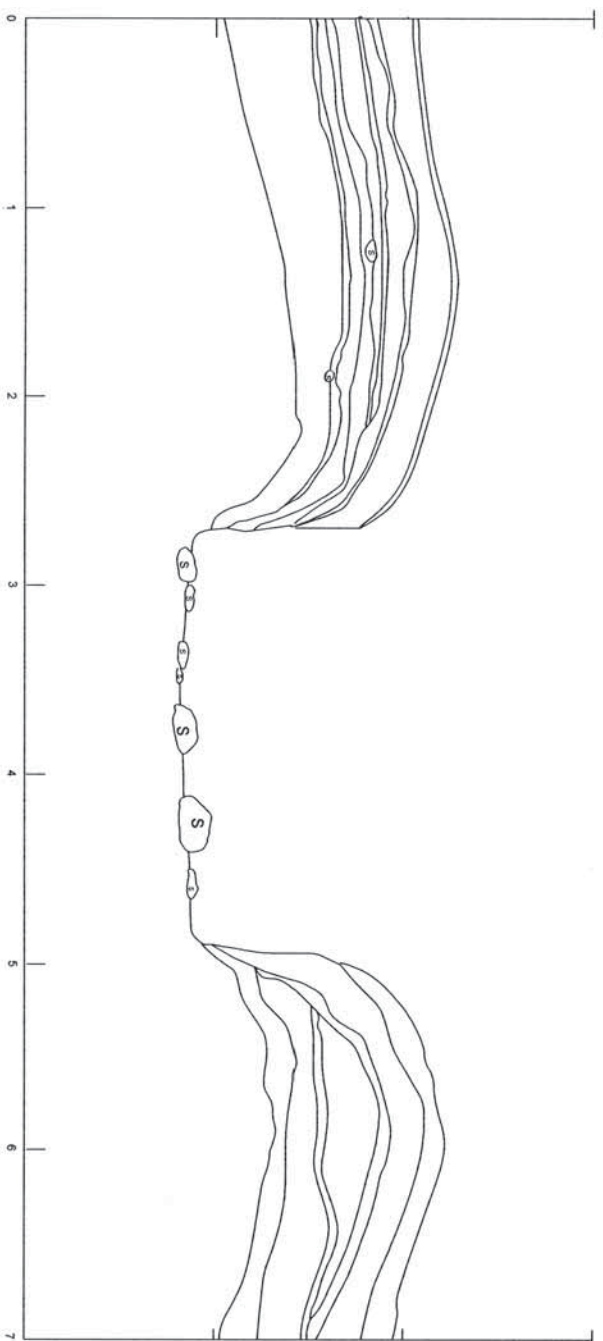
Lager 1-3 utgör A47 medan lager 4 utgör A62.

Hålvägen. Profil mot ost. Skala 1:40.

Lagerbeskrivning:

- 1 = Torv
- 2 = Mylla/myllblandad sand
- 3 = Sand
- 4 = Silt
- 5 = Grusig silt
- 6 = Hårdpackad lera
- 7 = Vi, fuktig, fin sand
- 8 = Roströd/vit sand

Källan. Profil mot nordost. Skala 1:40.

Lagerbeskrivning saknas, men lagerföljden tolkas som en serie av uppremsningar och ungrävningar av källan.

3. Anläggningslista

A nr	Fälttolkning	X	Y	Z	Längd	Bredd	Djup	Grupp
1	Stolphål	6515288,4	1546993,7	39,8	0,18	0,18	0,05	1
2	Nedgrävning	6515278,1	1547005,9	39,6	2,40	0,65	0,10	2
3	Stolphål	6515304,7	1546985,9	41,1	0,52	0,40	0,20	1
4	Stolphål	6515304,7	1546986,5	41,0	0,20	0,20	0,20	1
5	Nedgrävning	6515303,5	1546986,6	40,9	0,60	0,60	0,10	2
6	Nedgrävning	6515300,4	1546982,1	40,1	0,80	0,80	0,06	2
7	Grop	6515300,2	1546982,7	40,2	0,70	0,54	0,06	2
8	Stolphål	6515301,1	1546984,3	40,4	0,26	0,22	0,14	1
9	Stolphål	6515303,1	1546988,4	41,1	0,80	0,70	0,04	2
10	Stolphål	6515298,5	1546985,8	40,3	0,40	0,26	0,08	1
11	Stolphål ?	6515303,3	1546984,6	40,8	0,66	0,50	0,14	1
12	Stolphål	6515283,3	1546998,3	39,7	0,20	0,20	0,08	1
13	Stolphål	6515288,7	1546994,6	40,0	0,20	0,20	0,02	1
14	Nedgrävning	6515287,1	1546993,7	39,6	0,60	0,60	0,08	2
15	Nedgrävning	6515287,6	1546994,6	39,7	0,40	0,30	0,10	1
16	Stolphål	6515305,9	1546985,3	41,1	0,35	0,30	0,26	1
17	Stolphål	6515296,9	1546986,6	40,1	0,40	0,40	0,14	1
18	Stolphål	6515299,2	1546989,6	40,6	0,48	0,26	0,14	1
19	Stolphål	6515296,4	1546987,6	39,9	0,28	0,20	0,16	1
20	Stolphål	6515297,1	1546988,2	39,9	0,50	0,26	0,18	1
21	Nedgrävning	6515287,4	1546995,3	39,7	0,84	0,66	0,06	2
22	Nedgrävning	6515283,3	1547000,3	39,9	0,58	0,56	0,06	2
23	Stolphål	6515285,8	1546995,7	39,7	1,70	0,68	0,36	2
24	Nedgrävning	6515298,1	1546990,4	40,6	0,50	0,46	0,10	1
25	Stolphål	6515295,5	1546990,5	40,0	0,22	0,18	0,20	1
26	Nedgrävning	6515289,6	1546994,9	40,1	0,58	0,40	0,04	2
27	Nedgrävning	6515301,1	1546985,8	40,5	0,46	0,40	0,06	1
28	Stolphål	6515302,4	1546985,0	40,4	0,30	0,26	0,06	1
29	Nedgrävning	6515283,3	1546999,2	39,7	0,50	0,20	0,04	1
30	Stolphål	6515303,9	1546985,2	40,7	0,18	0,18	0,06	1
31	Stolphål	6515304,4	1546980,3	40,4	0,34	0,20	0,06	1
33	Stolphål	6515301,3	1546983,8	40,4	0,14	0,09	0,02	1
34	Nedgrävning	6515299,9	1546990,1	40,4	0,30	0,18	0,04	1
35	Stolphål	6515301,5	1546989,3	40,5	0,14	0,12	0,18	1
36	Hård	6515300,1	1546986,0	40,1	0,66	0,54	0,16	2
37	Nedgrävning	6515296,5	1546988,4	39,9	0,44	0,28	0,06	1
38	Stolphål	6515295,9	1546986,6	39,8	0,22	0,20	0,08	1
39	Stolphål ?	6515298,5	1546988,3	40,2	0,34	0,28	0,06	1
40	Stolphål	6515296,8	1546986,5	39,9	0,20	0,20	0,08	1
41	Stolphål	6515304,1	1546985,9	40,6	0,40	0,20	0,24	1
42	Kokgrop	6515300,4	1546984,8	40,1	1,00	0,70	0,20	2
43	Nedgrävning	6515298,7	1546986,8	40,1	0,70	0,42	0,12	2
44	Stolphål	6515298,3	1546986,2	40,0	0,34	0,22	0,14	1
45	Stolphål	6515304,2	1546986,5	40,7	0,14	0,08	0,19	1
46	Stolphål	6515302,9	1546985,2	40,4	0,40	0,30	0,18	1
47	Hård	6515305,2	1546982,3	40,5	0,74	0,60	0,30	2
48	Nedgrävning	6515303,3	1546984,6	40,4	0,16	0,16	0,18	1
49	Nedgrävning	6515302,1	1546985,6	40,2	0,34	0,28	0,22	1
50	Stolphål	6515301,3	1546983,5	40,1	0,22	0,12	0,12	1

51	Stolphål	6515305,7	1546978,7	40,2	0,20	0,16	0,16	1
52	Stolphål	6515305,7	1546973,9	39,7	0,70	0,36	0,16	2
53	Nedgrävning	6515306,2	1546982,7	40,6	0,60	0,40	0,10	1
54	Stolphål	6515305,6	1546983,3	40,6	0,40	0,30	0,25	1
55	Nedgrävning	6515305,8	1546984,5	40,6	0,60	0,40	0,14	2
56	Stolphål	6515305,6	1546973,3	39,7	0,24	0,20	0,22	1
57	Stolphål	6515302,9	1546973,6	39,2	0,80	0,80	0,18	2
58	Dike	6515301,5	1546975,3	39,2	3,10	1,50	0,20	3
59	Stolphål	6515312,8	1546973,9	40,8	0,20	0,18	0,10	1
60	Stolphål	6515301,0	1546978,2	39,5	0,18	0,14	0,10	1
61	Nedgrävning	6515301,1	1546985,5	40,4	0,20	0,18	0,06	1
63	Stolphål	6515301,9	1546985,8	40,2	0,10	0,10	0,20	1

4. Rut- och schakttabeller

Förundersökningens rutor, samtliga koordinater avser mittpunkt

Ruta	X	Y	Area (m ²)	Fynd
1	6515317,1	1546969,2	1	
2	6515311,3	1546977,2	1	1, 2
3	6515305,7	1546968,9	1	3
4	6515305,5	1546986,1	1	
5	6515301,5	1546983,1	1	4
6	6515297,7	1546980,0	1	
7	6515298,1	1546993,2	1	
8	6515294,3	1546989,9	1	
9	6515290,3	1546986,7	1	
10	6515282,5	1546980,7	1	
11	6515290,3	1546999,6	1	
12	6515282,8	1546993,2	1	
13	6515273,9	1546986,8	1	
14	6515266,7	1546981,3	1	
15	6515283,3	1547006,9	1	6
16	6515275,6	1547000,6	1	
17	6515268,1	1546994,8	1	
18	6515259,8	1546988,4	1	
19	6515256,0	1546985,3	1	
20	6515275,2	1547012,8	1	
21	6515268,5	1547005,5	1	
22	6515268,5	1547020,4	1	
23	6515241,0	1547010,6	1	7, 8, 9, 10
24	6515247,6	1547028,8	1	
25	6515239,7	1547022,7	1	

Förundersökningens schakt, samtliga koordinater avser mittpunkt

Schakt	X	Y	Area (m ²)	Fynd
1	6515308,2	1546980,6	21,54	
2	6515305,6	1546974,9	11,45	
3	6515301,8	1546985,3	57,14	11
4	6515288,9	1546997,4	13,27	
5	6515268,6	1547015,2	269,88	12
6	6515242,6	1547008,0	19,15	
7	6515284,6	1546968,9	20,81	

Den särskilda undersökningens rutor, samtliga koordinater avser mittpunkt

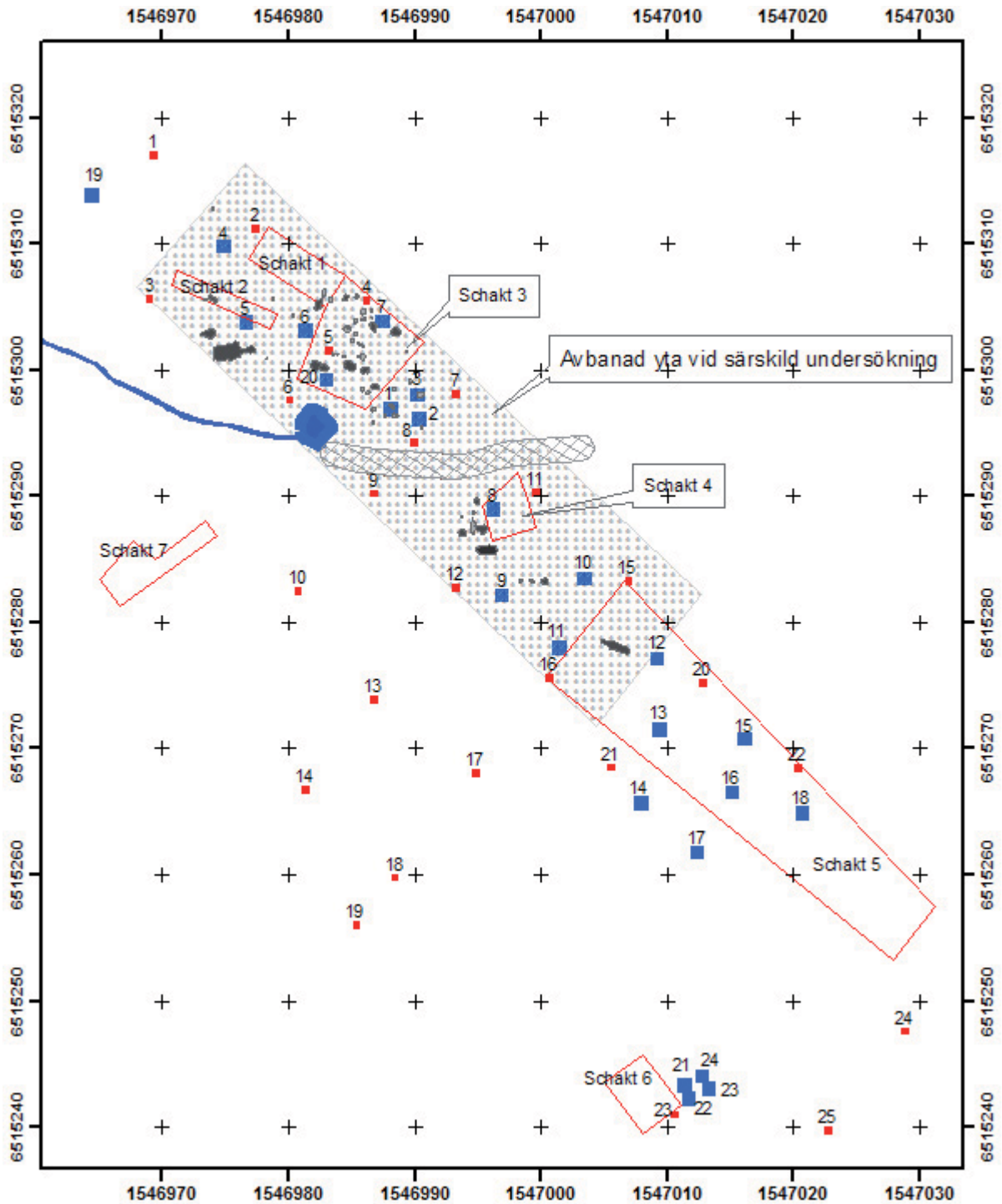
Ruta	X	Y	Area (m ²)	Fynd
1	6515296,9	1546988,0	0,25	18, 19, 20, 21, 22, 23
2	6515296,1	1546990,3	0,25	24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41
3	6515298,1	1546990,2	0,25	
4	6515309,8	1546974,8	0,25	
5	6515303,8	1546976,5	0,25	
6	6515303,2	1546981,3	0,25	
7	6515303,9	1546987,4	0,25	42
8	6515289,0	1546996,2	0,25	43, 44, 45
9	6515282,2	1546996,9	0,25	
10	6515283,5	1547003,4	0,25	
11	6515278,0	1547001,4	0,25	

12	6515277,2	1547009,1	0,25
13	6515271,5	1547009,4	0,25
14	6515265,7	1547007,9	0,25
15	6515270,8	1547016,1	0,25
16	6515266,5	1547015,1	0,25
17	6515261,7	1547012,4	0,25
18	6515264,9	1547020,7	0,25
19	6515313,9	1546964,3	0,25
20	6515299,3	1546982,9	0,25
21	6515243,3	1547011,3	0,25
21	6515242,2	1547011,7	0,25
21	6515243,1	1547013,3	0,25
21	6515244,0	1547012,7	0,25

46

5. Planritning

Plan över schakt och rutor; rött= förundersökning, blått= särskild undersökning. Skala 1:500.

6. Fyndtabeller

Förundersökningens fynd

F nr	Kontext	Antal	X	Y	Z	Vikt (g)	Material	Metod	Kommentar
1	R 2	1	6515311,0	1546968,0	40,8	4	Bergart	---	Yxa
2	R 2	1	6515311,0	1546977,0	40,8	10	Bergart	---	Utgår
3	R 3	1	6515305,4	1546968,6	39,3	12	Kvarts	---	Avslag
4	R 5	1	6515301,3	1546982,9	40,1	1	Kvarts	---	Splitter
5	---	---	---	---	---	---	---	---	Utgår
6	R 15	1	6515283,0	1547006,7	40,1	1	Bergart	---	Avslag
7	R 23	1	6515240,7	1547010,3	39,8	1	Pegmatit	---	Utgår
8	R 23	1	6515240,7	1547010,3	39,8	1	Kvarts	---	Splitter
9	R 23	1	6515240,7	1547010,3	39,8	1	Pegmatit	---	Utgår
10	R 23 (B)	1	6515240,7	1547010,3	39,8	48	Bergart	---	Utgår
11	S 3	1	intill A10			68	Pegmatit	---	Avslag
12	S 5	1	2 m Ö om RXX			8	Bergart	---	Avslag
13	L 1	1	Ca 5 m NV om S II: s västra kortsida			164	Bergart	---	Utgår

Den särskilda undersökningens fynd

F nr	Kontext	Antal	X	Y	Z	Vikt (g)	Material	Metod	Kommentar
1	L 1	1	6515299,9	1546989,2	40,5	192	Diabas	---	Helt avslag
2	L 2	1	6515299,7	1546989,8	40,4	36	Bergart	---	Helt avslag
3	L 3	1	6515300,1	1546990,8	40,6	4	Kvarts	Plattform	Helt avslag
4	L 4	1	6515299,9	1546990,1	40,5	6	Porfyr	Plattform	Helt avslag, slagpunkt
5	L 5	1	6515295,5	1546988,6	40,0	14	Kvarts	Bipolär	Kärnrest med cortex
6	L 6	1	6515295,0	1546987,1	39,7	4	Kvarts	Bipolär	Helt avslag
7	L 7	1	?	?		14	Kvarts	Plattform	Helt avslag
8	L 8	1	6515296,0	1546988,3	39,9	4	Kvartsit	Bipolär	Kniv, helt v/h- avslag, retuscher
9	L 9	1	6515305,9	1546984,1	40,6	4	Kvartsit	Plattform	v/h-avslag
10	L 10	1	6515300,6	1546977,1	39,3	1	Kvarts	Bipolär	Tvärpil ?, distal del av avslag
11	A 36	3				454	Bergart	---	Delar av löpare, eldsprängd
12	A 43	1				1	Kvarts	Bipolär	Del av kärna, triangulärt splitter
13	A 47	1				4	Kvartsit	Bipolär	Proximal eller distal del, krossyta
14	A 47	1				6	Kvartsit	Plattform	Helt avslag, krossad plattform, bula
15	A 47	1				2	Kvarts	Plattform	Proximal del, gångjärnsfraktur
16	A 47	1				496	Bergart	---	Städ ?, brukspår
17	A 52	1				8	Kvarts	Bipolär	Proximal del, med cortex
18	R 1	1				14	Porfyr	---	Avfall med cortex
19	R 1	1				6	Kvarts	Bipolär	Helt avslag, krossmärken
20	R 1	1				1	Porfyr	---	Frg med cortex
21	R 1	1				4	Kvarts	Bipolär	Helt avslag

22	R 1	1	4	Kvarts	Plattform	Proximal del av avslag med cortex
23	R 1	1	1	Kvarts	---	Splitter, slaget
24	R 2	1	8	Kvarts	---	Splitter, slaget
25	R 2	1	12	Kvarts	Plattform	Avslag som har fungerat som bipolar kärna
26	R 2	1	6	Porfyr	Plattform	Frg med cortex
27	R 2	1	6	Porfyr	---	Proximal del
28	R 2	1	4	Porfyr	Plattform	Helt avslag med cortex, krossmärke
29	R 2	1	1	Kvarts	Plattform	Distal del
30	R 2	1	1	Porfyr	Plattform	Proximal del, gångjärnsfraktur
31	R 2	1	8	Kvarts	---	Splitter, slaget
32	R 2	1	66	Porfyr	Plattform	Kärna
33	R 2	1	10	Bergart	---	Del av yxegg, slipad, tunnackig yxa ?
34	R 2	1	4	Sandsten	---	Avslag från slipsten
35	R 2	1	1	Kvarts	---	Del av avslag
36	R 2	1	1	Kvarts	Plattform	Proximal del av v/h-avslag
37	R 2	1	4	Porfyr	Plattform	Helt avslag med cortex
38	R 2	1	16	Porfyr	Plattform	Proximal del, med cortex
39	R 2	1	1	Porfyr	---	Utgår
40	R 2	1	1	Porfyr	---	Utgår
41	R 2	1	4	Kvarts	Bipolär	Helt avslag, gångjärnsfraktur
42	R 7	1	320	Sandsten	---	Pilskaftsglättare ?
43	R 8	1	2	Kvarts	Bipolär	Distal del, mittfrg?, retuscher
44	R 8	1	1	Kvarts	Plattform	Sekundär höghastighetsfraktur
45	R 8	1	1	Kvarts	---	Splitter
46	R 20	1	1	Kvarts	Bipolär	Proximal del, krossmärke
47	Källan	1	4	Tegel	---	
48	Källan	21	62	Porslin	---	